

Terugblik TNI Symposium:

‘Blijft Nederland overeind in de race om AI?’

11 september 2026

Op vrijdag 11 september jl. organiseerde de TeldersStichting in samenwerking met het Thematisch Netwerk Internationaal VVD het symposium ‘Blijft Nederland overeind in de race om AI?’. De afgelopen maanden en jaren lopen de geopolitieke spanningen op veel terreinen hoog op. Sinds enige tijd gelden die oplopende spanningen ook voor een relatief nieuw domein, te weten: kunstmatige intelligentie, ofwel AI. Het gebruik en de inzet van AI vormt voor supermachten een nieuw en zwaar middel om het wereldtoneel te beïnvloeden of zelfs te domineren.

Nederland is op internationaal vlak altijd een belangrijke speler geweest. Zo staat Den Haag staat niet voor niets bekend als de internationale stad van vrede en recht, is Nederland nauw betrokken geweest bij de totstandkoming van meerdere internationale gerechtshoven en verdragen, en wordt de positie van secretaris-generaal van de NAVO thans ingevuld door ‘onze eigen’ Mark Rutte.

De vraag is echter of in het kader van de ‘race om AI’ nog plaats is voor de wereld van de *Rule of Law* waar Nederland zich zo senang bij voelt. Want kenmerkt het huidige internationale spel zich niet meer door macht dan door *fair play*? En blijft Nederland in die strijd nog overeind? Over deze en andere vragen lieten maar liefst vier gastsprekers uit wetenschap en politiek hun licht schijnen.

De eerste spreker van de middag was Elmar Hellendoorn, senior fellow bij de Atlantic Council. Hoewel AI doorgaans wordt beschouwd als een domein op zich, strekt het zich in werkelijkheid uit over veel verschillende beleidsterreinen. Denk hierbij aan financiële markten (economie), militaire macht (defensie) en innovatie (R&D). De vermenging van AI met al deze beleidsterreinen maakt het noodzakelijk een ‘horizontaal’ perspectief op AI te hebben. Zo heeft China ruim tien jaar geleden al hun financiële en militaire strategie aangepast op nieuwe digitale ontwikkelingen, waardoor de nieuwste en cruciale technologie reeds is ingekocht.

Een factor die voor al deze terreinen – alsook voor de vermenging van AI met deze terreinen – van belang is, zijn grondstoffen. Grondstoffen zijn essentieel voor de ontwikkeling en groei van AI, defensie, economie en R&D. Dat het Europese vizier hier nog niet (voldoende) op is gericht, komt mede door de vele regelingen op het gebied van klimaat en milieu, die ook veel kapitaal en essentiële investeringen tegenhouden. Dit is zorgelijk, nu naast grondstoffen kapitaal en investeringen ook van vitaal belang zijn voor de ontwikkeling van AI

en om overeind te blijven in de race om AI. Hoewel er veel Europees talent is en er doorgaans goede start-ups zijn op het gebied van digitalisering, zijn alleen die facetten onvoldoende om dat talent en die intelligentie binnen Europa te houden, en om AI werkelijk verder door te ontwikkelen.

De tweede spreker was Haroon Sheikh, bijzonder hoogleraar Strategic Governance of Global Technologies aan de VU. Evenals Hellendoorn merkt Sheikh op dat het geopolitieke vraagstuk van digitalisering samenvalt met veel andere terreinen. Dit maakt de strijd om AI een strijd om (geo)politieke macht. Hoewel dat niet altijd strookt met de democratische agenda (zie de VS en China als voorbeelden), is het nog maar de vraag óf de strijd om AI überhaupt samen kan gaan met de democratische agenda. Want de wervende ontwikkeling van AI gaat op sommige plekken nu angstaanjagend snel. Denk hierbij aan de inzet van AI voor complexe spionagevraagstukken, voor het maken van deepfakes, voor de beïnvloeding en manipulatie van menselijke emoties en ideeën, de toenemende aantallen en hevigheid van cyberincidenten, de ontwikkeling van biologische en chemische wapens, intensieve surveillance van burgers, etc.

Dergelijke ontwikkelingen geven de noodzaak aan dat Europa en Nederland niet zomaar kunnen achterblijven. AI is onderdeel van de digitale wereld en wij moeten hier gebruik van maken. Vanwege de verwevenheid van AI met andere terreinen, is het van belang te kijken naar wat Europa en Nederland nodig hebben, wat zij al hebben en waarop zij kunnen verbeteren. Uiteraard zijn grondstoffen van belang voor de *ontwikkeling* van AI, maar een krachtig netwerk is uiteindelijk ook nodig voor de *inzet* van AI. Dat laatste heeft Europa tamelijk goed op orde, dat eerste niet. Indien Europa ook een serieuze geopolitieke speler wil zijn op het gebied van AI, zal het op dergelijke terreinen stappen moeten maken die passen bij de capaciteiten, mogelijkheden en aard van Europa. Dit betekent dat het ook noodzakelijk is dat Europa aan de basis staat van een nieuwe internationale orde rondom AI, zodat AI niet zozeer wordt ingezet tégen de mens, maar juist wordt ingezet om de mens te verbeteren.

Bart Groothuis, Europarlementariër VVD en expert op het gebied van o.a. cyber security en digitale transformatie, was de derde spreker van de middag. Groothuis ging verder op het punt waar Sheikh eindigde, namelijk de noodzaak om naast de negatieve ook de positieve kant van AI te bespreken. Dat moet er echter niet toe leiden dat de gevaren van AI worden gebagatelliseerd. De cyber-, militaire en biologische kracht van AI is immers al behoorlijk, maar kan nog veel erger worden. Europa en Nederland zullen dan ook de komende jaren worden getest. Vooral de snelle ontwikkeling ten aanzien van *recursive AI* (het proces waarbij AI zijn eigen vaardigheden verbetert) is zorgwekkend, nu dit kan leiden tot *rogue AI* (AI die zelfstandig handelt buiten de regels, veiligheidskaders en controle van de makers).

Om de glijdende schaal van AI te voorkomen, is globale regulering noodzakelijk. Het past bij de *regulator*-rol van Europa om hierin het voortouw te nemen. Daarvoor moet echter eerst de eigen Europese wetgeving rondom AI op orde zijn. Op dit moment sluit de Europese wetgeving nog niet aan bij de werkelijkheid en de nabije toekomst, waardoor er nog geen enkel Europees *Large Language Model* voldoet aan de huidige wettelijke eisen. Dat ligt niet zozeer aan de *Large Language Models*, als wel aan de Europese wetgever. Aangezien we Europese technologie nodig hebben, moet wetgeving op orde worden gebracht, waarbij ook deregulering noodzakelijk is voor de nodige innovatieslag.

Het slotakkoord van de middag was aan Ruben Brekelmans, fractievoorzitter van de VVD. Ook Brekelmans erkende dat AI een vraagstuk is en blijft dat hinkelt tussen angst en realiteit. Die realiteit maakt het noodzakelijk een positie in te nemen: als Europa, maar ook als Nederland. Die positie zou kunnen zien op het blijven agenderen van het belang voor internationale normering van digitale vraagstukken. Want hoewel het nadenken over regelgeving en normstelling door het huidige internationale machtsspel overbodig lijkt, blijft het een noodzakelijk streven voor een gedegen internationale rechtsorde.

Daarnaast kan AI ook voordelen bieden. Het kan procedures versnellen vereenvoudigen binnen verschillende domeinen, zoals zorg, asiel en woningbouw. Die slag kan de Nederlandse overheid, politiek, burger en economie behoorlijke voordelen bieden. Hierdoor is het niet alleen realistisch, maar ook belangrijk om serieus te kijken naar factoren die de positie van Nederland op het gebied van AI kunnen verbeteren en verstevigen. Een realistisch grondstoffenbeleid is hiervoor van belang, nu dit invloed heeft op de concurrentiekracht, strategische autonomie en duurzaamheid, en om uiteindelijk een goed en werkbaar AI-beleid te ontwikkelen. In dit kader zijn ook deregulering, het verbeteren van het investeringsklimaat, en scholing en begeleiding van belang. Op deze manier kunnen we Nederland – ook op economisch vlak – klaarmaken voor een dynamische toekomst.

Het symposium bracht alle aanwezige deelnemers veel nieuwe inzichten in zowel de risico's als kansen van AI. Het vraagstuk AI blijft een zeer lastige. Zeker in het licht van hoe je je als mens, individu of liberaal ertoe moet verhouden. De geopolitieke strijd om AI dendert immers door en die strijd kan ingrijpende gevolgen hebben voor het individu. Zo kan de angst om achter te blijven op de rest van de wereld, plaatsmaken voor de angst om door de impact van AI-onderdelen van de liberale verworvenheden, zoals de individuele vrijheid, te verliezen. Zodoende was dit symposium niet het einde van een discussie over een internationale machtsstrijd, maar hopelijk het begin van een blijvende dialoog tussen mensen over een onderwerp dat eenieder van ons, direct of indirect, raakt.

Karel Wijdeveld

Wetenschappelijk medewerker van de TeldersStichting.



TELDERSTICHTING

BAKEN VOOR HET LIBERALISME